

УДК 811.161.2'243(072.034)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-856-864](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-856-864)

Михайлюк Наталія Володимирівна доктор філософії, доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0003-3377-2229>

КОМУНІКАТИВНИЙ ХАРАКТЕР АУДІЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація. Статтю присвячено питанню комунікативного характеру аудіювання в процесі вивчення української мови як іноземної для здобувачів вищої освіти економічного спрямування. Аудіювання як один з видів мовленнєвої діяльності покращує словниковий запас, допомагає глибше розуміти мову, розвиває комунікативні здібності, стимулює когнітивні процеси. Комунікативний характер аудіювання зумовлений розвитком здібностей мовця орієнтуватися у мовних ситуаціях і ефективніше спілкуватися з іншими людьми. Відзначено, що питання аудіювання є об'єктом наукових та методичних розробок багатьох дослідників, але воно не достатньо було представлено з точки зору комунікативного характеру в процесі вивчення української мови як іноземної. В ході дослідження було виявлено, що студенти-іноземці після закінчення підготовчого відділення приступають до занять на основних факультетах і стикаються з проблемою недостатнього розуміння лекцій зі спеціальних дисциплін через погане сприйняття української мови на слух. Проблема ускладнюється тим, що студентам потрібно спілкуватися на професійну економічну тему нерідною мовою, що може бути складним навіть для носіїв мови через брак володіння економічною лексикою та економічними поняттями. Тому навчання аудіюванню на заняттях з української мови як іноземної для іноземців-нефілологів варто розглядати як важливий мовленнєвий вид діяльності, що покликаний допомогти студентам-іноземцям оволодіти його основною спеціальністю. Для реалізації цієї ідеї запропоновано ряд методичних розробок, в основі яких лежить робота з текстом, яка поділяється на три етапи: предтекстової роботи, аудіювання тексту й післятекстової роботи. Також можна імітувати лекцію за спеціальністю з конкретним мовним матеріалом, конспектувати текст, потім читати записи і обговорювати прочитане. В результаті дослідження було доведено, що аудіювання як один з видів мовленнєвої діяльності має велике значення в формуванні

іншомовної компетентності іноземних студентів економічного спрямування. Саме комунікативний характер аудіювання сприяє кращому оволодінню іноземною мовою, глибшому розумінню слухача та покращенню комунікативних навичок мовця.

Ключові слова: аудіювання, комунікація, українська мова як іноземна, комунікативні завдання, студенти-іноземці.

Mykhailiuk Nataliia Volodymyrivna Doctor of Philosophy, Department of Foreign Languages and Cross-Culture Communication, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0003-3377-2229>

COMMUNICATIVE NATURE OF LISTENING IN THE PROCESS OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract. The article is devoted to the issue of the communicative nature of listening in the process of studying the Ukrainian language as a foreign language for students of higher education in the economic field. Listening as one of the types of speech activity improves vocabulary, helps to understand the language more deeply, develops communicative abilities, stimulates cognitive processes. The communicative nature of listening is due to the development of the speaker's abilities to navigate in language situations and communicate more effectively with other people. It is noted that the issue of listening is the object of scientific and methodological developments of many researchers, but it has not been presented from the point of view of the communicative nature in the process of studying the Ukrainian language as a foreign language. During the study, it was found that foreign students, after graduating from the preparatory department, begin classes at the main faculties and face the problem of insufficient understanding of lectures on special disciplines due to poor perception of the Ukrainian language by ear. The problem is complicated by the fact that students need to communicate on a professional economic topic in a non-native language, which can be difficult even for a native speaker due to the lack of knowledge of economic vocabulary and economic concepts. Therefore, teaching listening in Ukrainian as a foreign language classes for non-philologists should be considered as an important speech activity designed to help a foreign student master his main specialty. To implement this idea, a number of methodological developments have been proposed, based on working with the text, which is divided into three stages: pre-text work, listening to the text and post-text work. You can also simulate a lecture on a specialty with specific language material, take notes on the text, then read the notes and discuss what you have read. As a result of the study,

it was proven that listening as one of the types of speech activity is of great importance in the formation of foreign language competence of foreign students of economic orientation. It is the communicative nature of listening that contributes to better mastery of a foreign language, deeper understanding of the listener, and improvement of the speaker's communicative skills.

Keywords: listening, communication, Ukrainian as a foreign language, communicative tasks, foreign students.

Постановка проблеми. В філологічних наукових колах досить часто обговорюють питання методики викладання іноземної мови, а саме різні види мовленнєвої діяльності, в тому числі вміння сприймати на слух і розуміти усне мовлення. Аудіювання – це активний розумовий процес, який спрямований на сприйняття та обробку інформації в реальному часі. Аудіювання допомагає запам'ятовувати нові слова, фрази, граматичні конструкції, структуру мови. Це основа ефективного спілкування, оскільки допомагає краще розуміти співрозмовника, в тому числі носіїв мови. Розвитку навичок аудіювання приділяється багато уваги на заняттях з української мови як іноземної, оскільки це одна з комунікативних навичок, яка визначає здатність особи, для якої українська мова не є рідною, задовольнити суспільні, побутові, освітні, соціокультурні потреби. Для розвитку навичок аудіювання потрібне систематичне активне слухання, яке включає попереднє обговорення теми та подальше обговорення почутого, а також виконання вправ на сприйняття. Вміння слухати та розуміти викликає потребу висловлювати свої думки, будувати ефективне спілкування з іншими людьми, тобто застосовувати на практиці комунікативні здібності. Розвинені комунікативні здібності важливі не тільки для особистого життя, а й для успішної професійної діяльності, особливо, коли мова йде про формування професійної культури та фахової компетентності здобувачів вищої освіти. Отже питання комунікативного характеру аудіювання є актуальним та затребуваним в сучасних методологічних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку навичок аудіювання в комунікативному контексті висвітлювалось в розробках Ю. Андріїва, Н. Скрипник, І. Шимків, Т. Щокіної, Ю. Кушимової, Л. Мороз, С. Василькевич та багатьох інших дослідників. Однак комунікативному характеру аудіювання в процесі вивчення української мови як іноземної недостатньо приділялося уваги в методологічних розробках, що зумовило актуальність аналізу цього питання.

Мета статті – дослідити комунікативний характер аудіювання в процесі вивчення української мови як іноземної для іноземних здобувачів вищої освіти економічного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Термін «аудіювання» з'явився в українській методиці викладання іноземних мов досить давно. У світову методику вперше його ввів американський психолог Г. Д. Браун у 60-х роках ХХ століття. Він запропонував таке визначення: «Аудіювання – це процес розуміння сприйнятого на слух усного мовлення. Насправді, як самостійний вид мовленнєвої діяльності, воно важливе в життєдіяльності людини» [1].

Н. Скрипник під аудіюванням розуміє «один із чотирьох видів мовленнєвої діяльності, як основу спілкування, як основне джерело отримання знань, як засіб здобуття інформації, сутність якого полягає не лише у сприйманні на слух мовлення, його розумінні, а й є одним з ефективних засобів формування комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів» [2].

Ю. Андрієв визначає аудіювання як «одну з ключових навичок в процесі вивчення іноземної мови, яка дозволяє розпізнавати слова, фрази, розуміти їхнє значення в контексті, інтонації мовця, емоційне забарвлення та приховані сенси. Аудіювання – це основа реального спілкування і воно тісно пов'язане з іншими мовними навичками» [3]. Автор вважає, що, чим краще студент розуміє мову на слух, тим легше йому будувати власні висловлювання та вдосконалювати вимову.

І. Шимків розглядає аудіювання як органічну складову навчального процесу і невід'ємний компонент усного мовлення, який є самостійним видом мовленнєвої діяльності, оскільки нормативне говоріння студентів безпосередньо залежить від рівня сформованості іншомовної компетентності в аудіюванні [4].

Розглядаючи аудіювання як один з видів мовленнєвої діяльності слід відзначити комунікативний характер цього виду іншомовної компетентності. Комунікація – це процес спілкування і передачі інформації між людьми або їхніми групами у вигляді усних і письмових повідомлень, мови рухів тіла і параметрів мови. Під комунікацією у широкому сенсі розуміють спілкування, передачу інформації від людини до людини [5].

Комунікативні здібності аудіювання включають адекватну реакцію слухача на пропозиції інших; вміння вислухати, не переривати співрозмовника, брати почуте до уваги; цінувати мовленнєвого партнера не залежно від ступеня своєї прихильності до нього, визнавати його чесноти; орієнтуватися в ситуації спілкування тощо [6, с. 281].

Процес породження мовного висловлювання проходить декілька етапів. Спочатку в певній ситуації виникає мотив висловлювання, що позначає початковий момент породження мовлення, і відповідно – комунікативний намір того, хто говорить. Комунікативний намір визначає роль мовця як учасника спілкування, конкретну мету його висловлювання:

чи він про щось запитує, щось стверджує, закликає до чогось, засуджує чи схвалює, радить, вимагає тощо. На цьому рівні мовець уже знає, про що говорити, у нього виникає загальний задум майбутнього висловлювання, який поки що не має свого мовного втілення, але вже існує у предметно-зображальному коді. Задум стосується усього тексту (висловлювання) в цілому: в ньому намічається основна теза тексту, тобто попередній смисловий план, який уточнюється мовцем на протязі усього процесу його реалізації. Далі здійснюється оформлення задуму шляхом відбору мовних засобів – граматичних структур, слів, який реалізується спочатку у внутрішньому мовленні, де створюється потенційна мовленнєва схема висловлювання.

Спілкуючись рідною мовою, мовець думає лише про те, що сказати і в якій послідовності. Ці дії знаходяться на рівні свідомої провідної діяльності. Окремі операції процесу породження мовленнєвого висловлювання непомітні, оскільки всі вони повністю автоматизовані і здійснюються миттєво. При говорінні іноземною мовою (за умови недостатнього володіння нею) ці операції стають помітними через відсутність міцних зв'язків між мовленнєвим задумом та мовними засобами його вираження, які існують у носіїв мови. Тому умовою здійснення діяльності говоріння є наявність мовленнєвих автоматизмів, або мовленнєвих навичок: граматичних, лексичних, вимовних (артикуляційних та інтонаційних). Вказані навички в сукупності складають операційний рівень говоріння як уміння [6, с. 298-299].

Проблеми комунікації доволі часто виникають у іноземних студентів, які навчаються в українських закладах вищої освіти. Після закінчення підготовчого відділення студенти-іноземці приступають до занять на основних факультетах, де разом з носіями мови слухають лекції з загальноосвітніх дисциплін. Але викладачі української мови, які працюють на перших курсах університетів, зазначають, що студенти-іноземці погано сприймають українську мову на слух і тому часто не розуміють змісту лекцій зі спеціальних дисциплін. Здобувачі зазнають труднощів при сприйнятті лекційного матеріалу на слух та оформленні конспектів лекцій. Тобто фактично йдеться про не сформованість навичок аудіювання, письма, роботи зі спеціальними текстами.

На момент вступу на перший курс іноземний здобувач, вирішуючи різні комунікативні завдання у навчально-професійній сфері спілкування, повинен вміти (згідно рівня В1 загальноєвропейської шкали мовної компетенції) [7]:

- називати об'єкт;
- повідомляти про наявність об'єкта;

- давати визначення об'єкта, поняття;
- давати класифікацію об'єктів;
- описувати предмет, процес, явище;
- описувати процес спостереження, дослідження;
- давати різноманітні характеристики об'єкта, події, явища;
- описувати склад, будову, структуру об'єкта;
- описувати рух, переміщення, взаємодію об'єктів;
- описувати зміну стану об'єктів;
- виражати зв'язок та залежність між об'єктами;
- описувати послідовність дій для отримання потрібного результату;
- описувати положення, місцезнаходження, сферу проживання об'єкта;
- описувати застосування, використання, призначення, функції об'єкта.

Якщо спробувати накласти ці мовні завдання на сферу економічних явищ, то стає очевидним коло проблем, які потрібно вирішити викладачеві на етапі введення іноземного студента у спеціальність.

Наведемо приклад. Однією з базових категорій економічної науки є «гроші» та пов'язані з ними поняття: *ціна, рахунок, оплата, грошова одиниця, валюта, готівковий розрахунок, безготівковий розрахунок* тощо. Ця категорія реалізується в низці тем різних курсів («Гроші як засіб платежу», «Гроші як засіб накопичення», «Види валют», «Формування ціни товару», «Ціна та умови платежу», «Види платіжних систем» тощо). Якщо розглядати гроші як об'єкт опису, то виділення всіх компонентів даної категорії та їх характеристика ніяк

не укладаються у вимоги до мовних умінь іноземного здобувача в галузі читання та говоріння.

Не кожен носій мови здатний реалізувати ці мовні завдання у спілкуванні на професійну економічну тему. Що ж тоді говорити про іноземців? Варто також додати, що характеристика багатьох економічних явищ вимагає абсолютно вільного володіння українською мовою, чого не можна вимагати від іноземного студента-першокурсника.

Отже, питання мовленнєвої комунікації та комунікативних здібностей аудіювання, як основного засобу спілкування іноземних студентів, потребує особливої уваги. У практиці викладання української мови як іноземної в українських закладах вищої освіти навчання аудіюванню як складової частини навчального процесу для нефілологів ніколи не вважалося пріоритетним завданням. Як показує досвід, спеціальні заняття з формування та розвитку умінь і навичок у цьому виді мовленнєвої діяльності найчастіше проводять на підготовчих факультетах, оскільки

вважають, що саме на початковому етапі вивчення мови необхідне добре сприйняття мовлення на слух.

Навчання аудіюванню на заняттях з української мови як іноземної для іноземців-нефілологів варто розглядати як важливий мовленнєвий вид діяльності, що покликаний допомогти студентів-іноземцям оволодіти його основною спеціальністю. Оскільки слухання лекцій за спеціальністю – це певний вид монологічного мовлення, який, на відміну від діалогічного, не передбачає миттєвого зворотного зв'язку, однак може викликати певні складнощі у сприйнятті. Під час аудіювання виникають і мовні труднощі, наприклад лексичні, тому що збільшується словниковий матеріал, зокрема з'являється велика кількість наукової і технічної лексики, у тексті можуть бути фразеологічні звороти, а деякі слова вживаються у переносному значенні. Щодо граматики, то ці проблеми можуть бути пов'язані з граматичними моделями або із синтаксичними конструкціями.

Для розвитку навичок аудіювання можна запропонувати студентам-іноземцям роботу з текстами. Робота з текстом на занятті може складатися з трьох етапів: предтекстової роботи, аудіювання тексту й післятекстової роботи. На стадії предтекстової роботи викладач ознайомлює іноземних студентів з темою тексту, усуває лексичні труднощі за допомогою коментаря до тексту та розвиває навички мовленнєвого прогнозування. На наступному етапі студенти прослуховують текст один чи два рази залежно від обсягу та загальної мовної підготовки іноземних студентів. І останній етап – виконання післятекстових вправ. Їхня основна мета – перевірка розуміння прослуханого тексту. Форми перевірки: відповіді на запитання до тексту, тести множинного вибору (вибір варіанта правильної відповіді з декількох запропонованих) чи визначення правильних і неправильних тверджень, що ґрунтуються на інформації з тексту. На етапі післятекстової роботи викладач також семантизує нову лексику за допомогою підбору синонімів чи антонімів, вичленування зайвого слова із групи тематично подібних слів, що пов'язані лексичними зв'язками, а також доповнення речення необхідними мовними одиницями відповідно до змісту тексту.

Навчання аудіюванню на матеріалі мови за спеціальністю передбачає імітацію лекції за спеціальністю з конкретним мовним матеріалом та засвоєння цього матеріалу для активного використання. Аудіювання на лекціях за спеціальністю передбачає конспектування тексту (письмо), а потім читання записів – як підготовка до практичних занять чи семінарів, і нарешті – говоріння, тобто відповідь на семінарському занятті, заліку чи іспиті. Тобто багатоцільовий характер аудіювання на лекціях за спеціальністю дає змогу охарактеризувати цей тип аудіювання як такий, що сприяє інтеграції всіх видів мовленнєвої діяльності в процесі навчання.

Саме аудитивні вміння визначають у подальшому успішність навчання та повноцінність спілкування у повсякденному житті, тому що вміння слухати й розуміти почуте мовленнєвих навичок: граматичних, лексичних, вимовних (артикуляційних це один із засобів пізнання навколишнього світу, оволодіння мовою, у край важливий для опанування всіма навчальними дисциплінами та здобуття іноземцями вищої освіти за обраним фахом у закладах вищої освіти України [8, с. 6-8].

Висновки. Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що аудіювання як один з видів мовленнєвої діяльності має велике значення в формуванні іншомовної компетентності іноземних студентів.

Комунікативний характер аудіювання обумовлений необхідністю орієнтуватися в ситуації спілкування, вмінням застосовувати артикуляційні, лексичні, граматичні мовленнєві навички, передавати певну інформацію або думку, переконувати когось, висловлювати свої почуття, повідомляти про щось. Тому для іноземних здобувачів вищої освіти, для яких українська мова не є рідною, аудіювання є базовим видом мовленнєвої діяльності, який формує їхні комунікативні навички.

Література:

1. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education ESL; 4th edition, 2000. 491 p.
2. Скрипник Н.І. Аудіювання як активний вид мовленнєвої діяльності в освітньому процесі закладів вищої освіти // Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Т.165 №9 (2020), с.126-132.
3. Андрієв Ю. Що таке аудіювання у вивченні англійської мови? URL: <https://cambridge.ua/uk/blog/chto-takoe-audiovanie-v-izuchenii-anglijskogo-yazyka/>
4. Шимків І.В. Аудіювання як вид іншомовної мовленнєвої діяльності // Наукові записки. Серія: педагогіка. №2 (2015), с. 85-90.
5. Комунікації. Види і стратегії побудови. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/tsst/wp-content/uploads/sites/6/lekcija-1-komunikaciyi.-vydy-i-stratehiyi-pobudovy-z-dyscypliny-nk.pdf>
6. Бігич О. Б., Борисенко Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур : підручник. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
7. Сучасна освіта в Україні та за кордоном. URL: <https://osvita.in.net/articles/90>
8. Зозуля І. Є., Стадній А. С., Мошноріз М. М. Практикум з аудіювання на уроках української мови як іноземної : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2019. 110 с.

References:

1. Brown H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education ESL; 4th edition, 2000. 491 p.
2. Skrypnyk N.I. (2020) Audijuvannja jak aktyvnyj vyd movlennjevoji dijajlnosti v osvithomu procesi zakladiv vyshhoji osvity [Listening as an active type of speech activity in the educational process of higher education institutions]. *Visnyk Nacionaljnogho universytetu «Chernighivs'kyj koleghium» imeni T. Gh. Shevchenka*. T.165, №9, 126-132 [in Ukrainian].

3. Andrijiv Ju. Shho take audijuvannja u vyvchenni anghlijskoho movy? [What is listening in English learning?]. Retrieved from <https://cambridge.ua/uk/blog/chto-takoe-audiovanie-v-izuchenii-anglijskogo-yazyka/> [in Ukrainian].
4. Shymkiv I.V. (2015) Audijuvannja jak vyd inshomovnoji movlennjevoji dijalnosti [Listening as a type of foreign language speech activity]. *Naukovi zapysky. Serija: pedagoghika*. №2, 85-90. [in Ukrainian].
5. Komunikaciji. Vydy i strateghiji pobudovy. [Communications. Types and strategies of construction]. Retrieved from <http://www.tsatu.edu.ua/tstt/wp-content/uploads/sites/6/lekcija-1-komunikaciyi.-vydy-i-stratehiyi-pobudovy-z-dyscypliny-nk.pdf> [in Ukrainian].
6. Bighych O. B., Borysenko N. F., Borecjka Gh. E. (2013) Metodyka navchannja inozemnykh mov i kul'tur : pidruchnyk [Methods of teaching foreign languages and cultures: textbook]. Kyjiv : Lenvit 590 [in Ukrainian].
7. Suchasna osvita v Ukrajinu ta za kordonom [Modern education in Ukraine and abroad]. Retrieved from <https://osvita.in.net/articles/90> [in Ukrainian].
8. Zozulja I. Je., Stadnij A. S., Moshnoriz M. M. (2019) Praktykum z audijuvannja na urokakh ukrajinskoji movy jak inozemnoji : navch. posib [Zozulya I. Ye., Stadnij A. S., Moshnoriz M. M. Practicum on listening in lessons of Ukrainian as a foreign language: teaching aids]. Vinnycja : VNTU 110 [in Ukrainian].